

Велієва А. А.,
студентка ДДУВС,
Риб'янець Сергій Анатолійович,
к.ю.н., доцент Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Вчинення злочинів у сфері службової діяльності є суспільно небезпечним з огляду на значну шкоду державі та національній економіці. Згідно зі ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Зловживання владою або службовим становищем є небезпечним злочином, який вчиняється у сфері службової діяльності і посягає на охоронювані законом права й інтереси окремих громадян, інтереси юридичних осіб, державні та громадські інтереси.

Проблему зловживання владою або службовим становищем досліджували такі науковці, як П.П.Андрушко, Л.П.Бріч, Н.О.Гуторова, О.О.Дудоров, В.П.Коваленко, М.І.Мельник, А.А.Музика, Ю.О. Наumenко, В.Я. Тацій, В.В. Сташис, В. Г.Хашев та ін.

21 лютого 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» [1]. На підставі цього Кримінальний кодекс України зазнав змін щодо кримінальної відповідальності службових осіб, зокрема за зловживання владою або службовим становищем, а також перевищення влади або службових повноважень. Так, кримінальній відповідальності за ст. 364 КК України підлягають особи, які зловживають владою або службовим становищем з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи.

Зловживання владою або службовим становищем визнається злочином за наявності трьох спеціальних ознак в їх сукупності: 1) використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби; 2) вчинення такого діяння з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб; 3) заподіяння такими діями істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб.

Таким чином, з об'єктивної сторони зловживання владою або службовим становищем може мати такі форми: 1) зловживання владою, що завдало істотної шкоди; 2) зловживання службовим становищем, що завдало істотної шкоди.

Зловживання владою – це умисне використання службовою особою, яка має владні повноваження, всупереч інтересам служби своїх права щодо пред'явлення вимог, а також прийняття рішень, обов'язкових для виконання іншими фізичними чи юридичними особами. Під зловживанням службовим становищем розуміють будь-яке умисне використання службовою особою всупереч інтересам служби своїх прав і можливостей, пов'язаних з її посадою.

В.І.Борисов зазначає, що зловживання службовим становищем матиме місце не лише в разі вчинення службовою особою діяння в межах своєї компетенції, тобто діяння, пов'язаного з власними повноваженнями, а й у випадках, коли службова особа використала авторитет своєї посади, службові зв'язки, а також можливість давати вказівки, рекомендації підпорядкованим організаціям і відповідно до свого службового становища могла контролювати їх виконання тощо [2, с. 49].

Отже, використання влади чи службового становища всупереч інтересам служби потрібно тлумачити як учинення службовою особою таких порушень своїх службових обов'язків, які заподіюють істотну шкоду охоронюваним законом інтересам окремих громадян, державним, громадським інтересам або інтересам юридичних осіб [2, с. 50].

Під інтересами служби слід розуміти, насамперед, інтереси держави взагалі, і крім того, інтереси певного органу, підприємства, установи або організації, що не суперечать, не протиставляються інтересам держави. Обов'язковим є встановлення того, яким саме законним інтересам (зокрема, інтересам окремих громадян, інтересам держави чи інтересам підприємства) заподіяно шкоду діянням службової особи та яку саме (матеріальну, нематеріальну), її розмір, а також завдання якої шкоди іншим інтересам відвернено діянням службової особи. Питання про співвідношення інтересів

держави, суспільства загалом й окремого підприємства, установи чи організації незалежно від форми власності, його найманих працівників та інших громадян, а також інших юридичних осіб необхідно вирішувати в кожному конкретному випадку, зважаючи на такі обставини: яку шкоду завдано конкретним законним інтересам; яку шкоду могли заподіяти іншим конкретним законним інтересам, на користь яких учинено дії службовою особою, у разі їх невчинення; яку шкоду могли завдати конкретним законним інтересам, зокрема інтересам підприємства, установи, організації, у разі невчинення службовою особою тих дій, які вона вчинила в законних інтересах підприємства, установи чи організації за рахунок невчинення інших дій в інтересах держави, суспільства, інших юридичних чи фізичних осіб, або навпаки [3, с. 44].

Зловживання владою або службовим становищем слід розмежовувати з перевищенням влади або службових повноважень. Так, п. 5 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 року №15 «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» зазначає, що при зловживання владою або службовим становищем особа незаконно, всупереч інтересам служби використовує надані їй законом права і повноваження, а під перевищенням влади або службовим повноважень треба розуміти: а) вчинення дій, які є компетенцією вищестоящої службової особи цього відомства чи службової особи іншого відомства; б) вчинення дій, виконання яких дозволяється тільки в особливих випадках, або з особливого дозволу, або з додержання особливого порядку, – за відсутності цих умов; в) вчинення одноособово дій, які могли бути вчинені лише колегіально; г) вчинення дій, які ніхто не має права виконувати або дозволяти [4].

М.І. Мельник зазначає, що принципова відмінність між перевищенням влади або службових повноважень та зловживання владою або службовим становищем полягає в тому, що при перевищення влади або службових повноважень службова особа вчиняє те чи інше діяння по службі, яке не входить до її компетенції (вона виходить за межі наданих їй повноважень, дії у незаконний спосіб незаконними методами), а при зловживання владою або службовим становищем службова особа в межах її повноважень, визначених законом, використовує їх всупереч інтересам служби. Також, на відміну від загального складу зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень не може проявлятися у бездіяльності [5, с. 32].

Суб'єктом зловживання владою або службовим становищем може бути лише службова особа. У законодавстві під поняттям службової особи розуміється, що це особа, яка постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснює функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймає постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконує такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Суб'єктивна сторона зловживання владою або службовим становищем характеризується умисною або змішаною формою вини. Діяння вчиняється тільки з прямим умислом, а щодо наслідків, передбачених частинами 1 і 2 ст. 364 – вина може бути у формі умислу або необережності. Корисливий мотив, інші особисті інтереси та інтереси третіх осіб є обов'язковими ознаками зловживання владою або службовим становищем і підкреслюють той факт, що цей злочин може бути вчинено під впливом саме таких спонукань. Корисливий мотив можна визначити як прагнення службової особи шляхом зловживання владою або службовим становищем отримати незаконну матеріальну вигоду (отримати майно, майнові права, звільнити від особистих майнових витрат тощо).

З урахуванням вище зазначеного можна зробити висновок, що завдяки змінам, які були внесені до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем, уникають кримінальної відповідальності службові особи, які використовують владу чи службове становище всупереч інтересам служби без корисливого мотиву. Також зловживання владою або службовим становищем можна назвати злочином, від якого походять усі інші злочини, зазначені у Розділі XVII Кримінального кодексу України.

Бібліографічні посилання:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН

- проти корупції: Закон України від 21.03.2014р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/746-vii>
2. Злочини проти правосуддя: навч. посіб. / за заг. ред. В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – Харків : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2011. – 160 с.
 3. Хашев В.Г. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Хашев Вадим Георгійович. – Дніпропетровськ, 2007. – 259 с.
 4. Постанова Пленуму ВСУ від 26.12.2003 №15 «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень».
 5. Мельник М. Розмежування складів злочинів "зловживання владою або посадовим становищем" та "перевищення влади або посадових повноважень" / М. Мельник, М. І. Хавронюк // *Право України*. – 1997. – 2. – С. 31-33.

Черненко Анатолій Павлович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,
Шевелуха Марія Олександрівна,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ МОМЕНТУ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА ПІДЗОРОЮ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ ТА ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ПРИВОДУ ОСОБИ ПОТРЕБУЄ УДОСКОНАЛЕННЯ

Кримінальне провадження характеризується певним його втручанням у охоронювані Конституцією та іншими законами України права осіб, які залучаються до такого провадження, тому кримінальні процесуальні норми завжди відрізнялися від норм інших галузей права більш суворою регламентацією порядку самого провадження та правових статусів учасників зазначеного провадження. Наявність ризиків певного обмеження прав особи, котра потрапила у сферу кримінального провадження, зумовлює необхідність закріплення прав таких осіб на найвищому рівні, а саме в Конституції України. Зокрема, Конституція України в ст. 29 проголошує, що «Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. У разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою» [1].

Природно, що передбачене Конституцією виключення (нагальна необхідність...) з фундаментального права на свободу та недоторканність особи повинно бути найретельнішим чином обґрунтовано у галузевому законодавстві, де повинна бути чітко виписана процедура обмеження такого права та встановлена суворі відповідальність за його порушення.

Вивчення чинного кримінального процесуального законодавства дає підстави говорити про певні неузгодженості у процедурі затримання, як тимчасового запобіжного заходу та іншого заходу забезпечення кримінального провадження, яким є привід особи. Такі неузгодженості у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) й обумовили вибір теми цього дослідження.

Суть неузгодженості норм КПК України, якими регламентується затримання та привід особи (ст.ст.208 та 140 КПК України відповідно), полягає у тому, що різні за суворістю та процедурою вони, за певними нормами можуть бути оцінені, як одне і теж.

На перший погляд між ними немає і не може бути нічого спільного, бо це різні інститути кримінального процесуального законодавства: затримання являє собою тимчасовий запобіжний